

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİNƏ TƏSİR EDƏN ƏSAS AMİLLƏR

Tovuz Daşdəmirova

Bakı Dövlət Universiteti, Bakı, Azərbaycan
e-mail: tdasdemirova@list.ru

Xülasə. Məqalədə Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinə təsir edən amillər araşdırılır. Bu amillər kimi coğrafi mövqe, iqtisadi sabillik, ticarət siyasəti və qanunvericilik, infrastruktur, energetika sənayesi, investisiya atmosferi və dövlət təşkilatları götürülür. Bu amillər, Azərbaycanın xarici ticarət əməliyyatlarında artım və sürətli inkişafın davam etməsinin əsasını təşkil edir.

Açar sözlər: Xarici ticarət, iqtisadi inkişaf, sabillik, investisiya atmosferi, qanunvericilik.

MAIN FACTORS AFFECTING AZERBAIJAN'S FOREIGN TRADE RELATIONS

Tovuz Dashdamirova

Baku State University, Baku, Azerbaijan

Abstract. The article deals with the factors affecting Azerbaijan's foreign trade relations. These factors include geographic location, economic stability, trade policy and legislation, infrastructure, energy industry, investment climate and government organizations. These factors are the basis for the continuation of growth and rapid development in foreign trade operations of Azerbaijan.

Keywords: Foreign trade, economic development, stability, investment climate, legislation.

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА ВНЕШНЕТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНА

Товуз Дашдамирова

Бакинский Государственный Университет, Баку, Азербайджан

Резюме. В статье рассматриваются факторы, влияющие на внешнеторговые связи Азербайджана. Эти факторы включают географическое положение, экономическую стабильность, торговую политику и законодательство, инфраструктуру, энергетическую промышленность, инвестиционный климат и государственные организации. Эти факторы являются основой для продолжения роста и быстрого развития внешнеторговых операций Азербайджана.

Ключевые слова: Внешняя торговля, экономическое развитие, стабильность, инвестиционный климат, законодательство.

1. Giriş

Hər hansı bir ölkənin milli iqtisadiyyatının inkişafı yalnız daxili imkanlarla deyil, həm də beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin əsas forması olan xarici ticarətdən səmərəli şəkildə istifadə etməklə sıx əlaqəlidir. Bu baxımdan, beynəlxalq arenada ölkələr arasında müxtəlif iqtisadi əlaqələr sisteminin tədqiqi əhəmiyyətli bir məsələdir. Hər bir ölkənin xarici ticarət əlaqələri dünya iqtisadiyyatının qlobal şəkildə birləşməsinə və onun sürətli inkişafına birbaşa təsir göstərir. Bu, yeni müstəqil dövlətlərin qısamüddətli şəkildə dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasını, ölkələr arasında ticarət əlaqələrinin təkmilləşdirilməsini və genişləndirilməsini, qarşılıqlı ticarət infrastrukturunun və nəqliyyat-iqtisadi əlaqələrinin qurulmasını təşkil edir. Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələri, ölkənin iqtisadi inkişafında əhəmiyyətli bir rola sahibdir.

2. Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinə təsir edən əsas amillər

Xarici iqtisadi əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi, müxtəlif ölkələrin iqtisadiyyatlarının beynəlxalq miqyasının artırılması üçün əsas şərtidir. Dövlətlər iqtisadi inteqrasiya meyillərinə uyğunlaşaraq, öz istehsal resurslarını, istehsal tərzini və bütün bunların nəticəsində öz əhali rifah səviyyəsini yaxşılaşdırmağa çalışırlar. Beynəlxalq əmək bölgüsünün faydalarından maksimum şəkildə istifadə olunmadan və xarici iqtisadi əlaqələr effektiv şəkildə artırılmadan ölkə iqtisadiyyatının böyüdülməsi mümkün deyildir. Hər hansı bir dünya ölkəsi, öz iqtisadiyyatının inkişafını dünya iqtisadiyyatından təcrid olunmuş şəkildə həyata keçirmədiyi üçün, öz aralarında beynəlxalq və lokal səviyyədə iqtisadi əlaqələr qurmağa nail olmağa çalışır.

Müstəqil olmadan əvvəl Azərbaycan keçmiş Sovet İttifaqının bir hissəsi olaraq, xarici ticarət siyasəti üzrə güclü dövlət nəzarəti ilə üzləşirdi və ticarət əməliyyatları, əsasən, keçmiş SSRİ ölkələri ilə aparılırdı. Bu dövrdə Azərbaycan öz sərbəst xarici siyasətini həyata keçirə bilmirdi. Ticarət əlaqələri öz iqtisadi maraqlarına deyil, əksinə, ittifaqın maraqlarına xidmət etməkdə idi. Müstəqil olduğu andan etibarən Azərbaycan iqtisadi azadlıq qazandı və milli iqtisadiyyatının inkişafı üçün yeni imkanlar yarandı. Müstəqil olmaqla Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələri həm qonşu, həm də dünya ölkələri ilə artmış və iqtisadiyyatının inkişafını dəstəkləmişdir. İqtisadi potensialın artması, beynəlxalq əlaqələrin genişlənməsinə, tərəfdaşların sayının artmasına və Azərbaycanın regionda güclü mövqeyinin qazanılmasına səbəb olmuşdur. Bu illər ərzində Azərbaycanın iqtisadi inkişafı özünəməxsus xarakter əldə etmiş və durğunluq dövründən sonra sürətli inkişaf etmişdir. Xarici ticarət sahəsində həyata keçirilən tədbirlər xarici ticarətin ölkə iqtisadiyyatında aparıcı sahələrdən biri olaraq inkişaf etməsinə və ticarət əlaqələrinin genişlənməsinə səbəb olmuşdur. Azad iqtisadiyyat, özəl sektorun inkişafı, coğrafi faydalı şərait və dövlətin həm siyasi, həm də iqtisadi nüfuzunun mövcudluğu, xarici ticarət əlaqələrinin həcmi və miqyasının artmasına böyük imkanlar yaratmışdır [6].

Azərbaycan Respublikasında xarici ticarət əlaqələrinin inkişafının müasir istiqamətlərini təyin etmək üçün beynəlxalq ticarətin ənənəvi və inkişaf etmiş formalarını öyrənmək vacibdir. Çünki Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinin tənzimlənməsi, əsasən, beynəlxalq təcrübəyə və mövcud vəziyyət elmi-nəzəri təhlillərə əsaslanır. Bütün bunlar ölkədə xarici ticarət əlaqələrinin qarşısında duran problemlərin araşdırılmasını tələb edir ki, bu da xarici ticarət siyasətinin potensialı çərçivəsində həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələri ticarət və iqtisadiyyata, əməkdaşlığa, tərəfdaşlığa, təhsilə, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına, mədəni əlaqələrin genişləndirilməsinə, ekologiyaya və elmi-texniki inkişafa müsbət təsir göstərir. Milli iqtisadiyyatını formalaşdıran Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələrinin düzgün tənzimlənməsi, milli maraqlar və mənfəətlər baxımından seçilməsi, davamlı iqtisadi inkişafı stimullaşdırmağa kömək edir [5].

Azərbaycan dünya dövlətləri ilə əlaqələr quraraq, onları gücləndirərək, beynəlxalq ictimaiyyətlə xarici ticarət əlaqələrini inkişaf etdirməyə nail olmağı özündə bir məqsəd kimi

qəbul edir. Xarici ticarətin milli iqtisadiyyatın inkişafına təsiri və əhəmiyyətini aşağıdakı kimi göstərə bilirik:

➤ Milli resurs bazasının və daxili bazarın birtərəfli məhdudiyətlərinin aradan qaldırılması: Xarici ticarət, ölkənin iqtisadiyyatının genişləndirilməsində və müstəqil iqtisadiyyatın formalaşdırılmasında əhəmiyyətli bir rola malikdir. Xarici ticarət sayəsində milli resurslar müxtəlif ölkələrlə mübadilə olunaraq optimal şəkildə istifadə edilir. Bu, daxili bazarın birtərəfli məhdudiyətlərini aradan qaldıraraq səmərəliliyi artırır.

➤ Milli iqtisadiyyatlardakı reproduksiya prosesi güclənir: Xarici ticarət, kütləvi istehsalın təşkili, avadanlıqların yüklənməsinin dərəcəsinin artması, yeni avadanlıq və texnologiyaların tətbiqi kimi sahələrdə reproduksiya prosesini gücləndirir. Bu, ölkə iqtisadiyyatının daha sürətli və effektiv şəkildə inkişaf etməsinə imkan verir.

➤ Artım, sənayeləşmə və iqtisadi artımın artması: Xarici ticarət, ölkənin artımını və sənayeləşməsinə dəstəkləyir. İqtisadi artımın artması, təbii sərvətlərin və əməyin səmərəlilişdirilməsi, nəticədə əmək məhsuldarlığının və gəlirlərinin artmasına şərait yaratmağa nail olur.

➤ İş yerlərinin yaradılması: Xarici ticarət, ölkədə ixracın artması əsasında yeni iş yerləri yaradır. Müstəqil ticarət əlaqələri, ölkədə sahələrə görə spesifik ixtisaslaşma və uzmanlaşma təşkil edir, bu da əmək təcrübəsi və bacarıqların artmasına, yeni məhsulların yaranmasına və istehsal prosesinin təkmilləşdirilməsinə səbəb olur.

➤ Beynəlxalq ixtisaslaşma səviyyəsinin artması: Xarici ticarət, ölkənin beynəlxalq ixtisaslaşma səviyyəsini artırır. Bu, ölkənin müxtəlif sahələrində və beynəlxalq bazarlarında rəqabət bacarığını artırmağa və dünya iqtisadiyyatına daha da effektiv şəkildə inteqrasiya olunmasına kömək edir [1].

Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinə təsir edən əsas amillərin təhlilinə keçək:

1. Coğrafi Mövqe - Azərbaycanın coğrafi mövqeyi xarici ticarət əməliyyatları üçün əlverişli bir şərait yaratmaqda mühüm rol oynayır. Ölkənin strateji mövqeyi, özünü güdrətli ticarət yoluna çevirir və bölgədə əlaqələri gücləndirir. Ölkə, Qafqaz regionunda strateji bir mövqe əldə etmiş və bu regionun kəsişmə nöqtəsində yerləşir. Aşağıda Azərbaycanın coğrafi mövqesinin xarici ticarətə təsiri əsaslı olaraq izah edilir:

Nəqliyyat Dəhlizi: Azərbaycan, ən önəmli tranzit yollarından biri olan Qafqaz Nəqliyyat Dəhlizi (QNƏD) üzərində yerləşir. Bu dəhliz, Asiya və Avropadan gələn malların daşınmağını təmin edən əsas tranzit yollarından biridir. Azərbaycanın coğrafi mövqeyi ölkəni əlaqələndirir və nəqliyyat dəhlizlərində iştirak etməklə ölkənin xarici ticarət potensialını artırır.

Beynəlxalq Rabitə və Nəqliyyat: Azərbaycanın coğrafi mövqeyi ölkənin bəşəriyyətin ən qabaqcıl rabitə və nəqliyyat layihələrində iştirak etməsinə səbəb olur. Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmir yolu, Gürcüstan və Türkiyə ilə birləşərək Avropaya nəqliyyatının təminatını artırır və Azərbaycanın əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq layihələr ölkənin xarici ticarətini ciddi şəkildə gücləndirir.

Dünya Bazarlarına Yaxınlığı: Coğrafi mövqe Azərbaycanın etibarlı energetika tədarükçülərindən birinə çevrilməsinə və ölkənin xarici ticarətini artırmağa kömək edir. Qafqazın strateji mövqeyi, ölkənin energetika və sənaye məhsullarının dünya bazarlarına daha sürətli və sərfəli bir şəkildə çatdırılmasına səbəb olur.

2. İqtisadi stabillik - Azərbaycanın iqtisadi stabilliyi ölkənin xarici ticarətinə ciddi şəkildə təsir göstərir. İqtisadi stabilliyin qorunması və artırılması, xüsusilə dövlətin maliyyə sisteminin və iqtisadiyyatının sürətli inkişafının təminatı, xarici ticarət əməliyyatlarının daha sağlam və sürətli həyata keçirilməsinin önəmli şərtlərindən biridir. Aşağıda Azərbaycanın iqtisadi stabilliyinin xarici ticarətə təsiri daha ətraflı şəkildə verilib:

Maliyyə Stabilliyi və Valyuta Stokları: Azərbaycanın iqtisadi stabilliyi ölkənin valyuta stoklarını, xüsusilə də neft və qaz kimi əsas ixrac məhsullarının qiymətlərini asanlıqla idarə etməyə bağlıdır. Stabil maliyyə sistemi və sağlam valyuta rezervləri, ölkənin xarici ticarət əməliyyatlarını təmin edir və xarici ticarətin dayanıqlılığını artırır.

İqtisadi Diversifikasiya: İqtisadi stabillik, neft və energetika sektorundan asılı olmayan digər sahələrə yatırım və diversifikasiya strategiyaları ilə təmin edilir. Bu, ölkənin xarici ticarət portfelinin çeşidlənməsinə və təhlükəsizliyinin artırılmasına kömək edir.

Dövlət Borcları: Dövlətin borc və kredit siyasəti iqtisadi stabilliyə və xarici ticarətə təsir göstərir. Uğurlu borc idarəetməsi, kredit rejimi və ölkənin kredit reytingi, xarici ticarət əlaqələrini təmin etməkdə və ölkənin beynəlxalq iqtisadi nüfuzunu artırmaqda əhəmiyyətli rol oynayır.

Qiymət Stabilliyi: Maliyyə sisteminin və iqtisadiyyatın ümumi qiymət stabilliyini qorumağı, xarici ticarət əməliyyatlarının özü də daxil olmaqla, ölkənin iqtisadiyyatının ümumi sağlam və proqnozlaşdırılabilir olmasını təmin edir.

3. Ticarət Siyasəti və Qanunvericiliyi - Azərbaycanın xarici ticarətinin effektivliyini və inkişafını təmin etmək üçün düzgün qurulmuş ticarət siyasəti və qanunvericilik əhəmiyyətli rol oynayır. Bu iki aspekt, ölkənin beynəlxalq ticarət əməliyyatlarının qaydalara uyğun olmasını, müstəqil ticarət siyasətinin tətbiq edilməsini və beynəlxalq ticarət sahəsində müstəqil qiymət təmin etməsinə gətirib çıxarır.

Müstəqil Ticarət Siyasəti: Azərbaycanın özünəməxsus ticarət siyasəti tətbiq etməsi, xarici ticarət əlaqələrini müstəqil şəkildə idarə etməsinə təmin edir. Ölkənin müstəqil ticarət siyasəti, beynəlxalq bazarlara girişi və öz mallarını optimal şəkildə ixrac etməyə səbəb olur.

Regional və Beynəlxalq Ticarət İttifaqları: Qanunvericilik, Azərbaycanın regional və beynəlxalq ticarət ittifaqlarına üzv olmağını və bu sahədə qanunvericilik normativlərini tənzimləməsinə təmin edir. Bu ittifaqlar, ölkənin müstəqil ticarətini, bazar çeşidliliyini artırmağa və beynəlxalq ticarət əməliyyatlarını daha effektiv etməyə kömək edir.

Ticarət Təşkilatları və Strukturlar: Azərbaycanın ticarət siyasəti, ticarət təşkilatlarının və strukturlarının effektiv fəaliyyətini təmin etməyə nail olmalıdır. Qanunvericilik, ticarət

təşkilatlarının funksiyalarını və vəzifələrini qanunla müəyyənləşdirməli və həmin strukturların işləməsinin nəzarətini təmin etməlidir.

Vergi və Gömrük Qanunları: Xarici ticarət əməliyyatlarının düzgün həyata keçirilməsi üçün vergi və gömrük qanunlarının açıq və effektiv olması vacibdir.

Müstəqil Sahibkarlıq Haqları: Ticarət siyasəti və qanunvericilik, müstəqil sahibkarlığın təşviqi üçün lazımi haqları və qoruyucu tədbirləri təmin etməlidir. Bu, özünüməxsus sahibkarların inkişafına və xarici ticarət sahəsində iştirak etmələrinə imkan yaradır.

Məhsul Standartları və Sertifikatlaşdırma: Xarici ticarət üçün məhsul standartları və sertifikatlaşdırma tələbləri qanunvericiliklə müəyyənləşdirilməlidir. Bu, Azərbaycan mallarının beynəlxalq bazarlara buraxılmasını və keyfiyyət standartlarına cavab verilməsini təmin edir.

4. İnfrastruktur - Azərbaycanın xarici ticarətinin effektivliyini və inkişafını təmin etmək üçün möhkəm infrastruktur əhəmiyyətli bir rola malikdir. İnfrastruktur, ticarət əməliyyatlarını, malların və xidmətlərin hərəkətini, idxal və ixrac proseslərini tənzimləyən və təmin edən əsas amil olaraq qarşıya çıxır. Aşağıda Azərbaycanın xarici ticarətini tənzimləyən və inkişafına təsir edən infrastrukturun əsas aspektləri verilib:

Nəqliyyat İnfrastruktur: *Hava Limanları:* Azərbaycanın müstəqil və beynəlxalq hava limanları, ölkənin xarici ticarət əlaqələrini böyük miqyasda təmin edir. Bakı Hava Limanı, yüksək texnologiyalı terminal və avadanlıqları ilə dünya standartlarına cavab verir. *Dəmir Yolu:* Yüksək keyfiyyətli və müstəqil dəmir yolu infrastrukturunu, ölkənin ərazisində səmərəli nəqliyyat təmin edir və xarici ticarət mallarının idxal və ixracını asanlaşdırır. *Dəniz Limanları:* Azərbaycanın dəniz limanları, özü daxilində və regionda keyfiyyətli və sürətli idxal-ixrac əlaqələrini təmin edir. Buraya neft və neft məhsullarının idxal və ixracı da daxildir.

Telekommunikasiya İnfrastruktur: Azərbaycanın telekommunikasiya infrastrukturunu, beynəlxalq birləşməni və kommunikasiyaları təmin etmək üçün müstəqil qoşulmağa və kabel birləşməsinə imkan verir. Bu, ticarət əməliyyatlarını sürətləndirir.

Energetika İnfrastruktur: Ölkənin neft və qaz boru kəmərləri, energetika tədarükü və idxal-ixrac prosesləri üçün kritik əhəmiyyətə malikdir. Bu infrastruktur, energetika tədarükünü təmin edərək xarici ticarət sahəsində möhkəm mövqə qazanmağa kömək edir.

Ticarət Mərkəzləri və Zonaları: Azərbaycanın xarici ticarət mərkəzləri və ticarət zonaları, ölkənin ərazisində optimal ticarət strukturlarını yaratmağa kömək edir. Bu, idxal və ixrac proseslərini asanlaşdırmağa və sürətləndirməyə kömək edir.

Gömrük İnfrastruktur: Gömrük postları və terminalların effektiv işləməsi, xarici ticarət mallarının asan idxal və ixracını təmin edir.

Ticarət Təşkilatları və Banklar: Beynəlxalq Ticarət Bankları və Ticarət Təşkilatları, ölkənin xarici ticarət əməliyyatlarına və maliyyə proseslərinə rəsmi dəstək təmin edir. Bunlar, idxal və ixrac proseslərini sürətləndirir və təhlükəsizliyini təmin edir.

5. Energetika Sənayesi: Azərbaycan, energetika baxımından zəngin bir ölkədir və bu, xarici ticarətdə əsas bir faktordur. Neft və qaz ixracı, ölkənin büdcəsinə əhəmiyyətli dəstəkdir.

Xarici energetika bazarları ilə əlaqələr ölkənin regionda və beynəlxalq səviyyədə energetika təchizatçısı kimi mövqeyini möhkəmləndirir [2].

Azərbaycanın energetika sənayesi, ölkənin xarici ticarət əməliyyatlarına böyük təsir göstərir. Bu sektorun özəllikləri və inkişafı, xarici ticarətin bir sıra aspektlərini formalaşdırmağa və tənzimləməyə kömək edir. Aşağıda Azərbaycanın energetika sənayesinin xarici ticarət əlaqələrinə təsiri ətraflı şəkildə təsvir edilir:

Neft və Qaz İxracı: Azərbaycanın əsas energetika sənayesi neft və qazdır. Neft və qazın böyük hissəsi xarici bazarlara ixrac edilir. Bu, Azərbaycanın xarici ticarətinin əsas hissəsini təşkil edir və ölkəyə önəmli valyuta gətirir.

Energetika Layihələri və İnvestisiyalar: Yeni energetika layihələri, infrastruktur təkmilləşdirməsi və texnoloji inkişaf, Azərbaycanın energetika sənayesini artırmağa və xarici ticarət potensialını genişləndirməyə kömək edir. Bu layihələr, xarici investisiyaların cəlb olunmasına da nail olur.

Energetika Təhlükəsizliyi və İstilik İxracı: Azərbaycan, energetika sənayesi vasitəsilə kəmərləmə yolu ilə istilik ixrac edir. Bu, ölkəyə energetika təhlükəsizliyi və alternativ energetika istiqamətində mükafatlar gətirir.

Energetika İşbirliyi: Azərbaycanın energetika sənayesi, beynəlxalq energetika layihələrində, təşkilatlarda iştirak edərək və energetika təhlükəsizliyi məsələlərinin həllində işbirliyini təşviq edərək, ölkəni energetika sahəsində regionda və beynəlxalq səviyyədə mövqeyini gücləndirir.

İxrac Potensialı və Diversifikasiya: Azərbaycanın energetika sənayesi, məhsullarını çeşidləndirməyə və energetika sahəsindən başqa sahələrə diversifikasiya etməyə imkan verir, bu da ölkənin ixrac potensialını artırmağa və xarici ticarətdə daha müstəqil olmağa kömək edir.

Yüksək Texnologiyalı Energetika Tətbiqləri: Azərbaycanın energetika sənayesi, yüksək texnologiyalı energetika tətbiqləri sayəsində müstəqil energetika layihələri təşkil etmək, energetika effektivliyini artırmaq və yenilənən energetika istiqamətlərinə yatırım etmək imkanını yaradır.

6. İnvestisiya Atmosferi: Azərbaycan, investisiya atmosferi yaratmağa və beynəlxalq investorları cəlb etməyə böyük diqqət ayırır. Müstəqil xarici ticarət əməliyyatları ölkədə sərmayənin artmasına və müstəqil iqtisadiyyatın güclənməsinə imkan verir. İnvestisiya atmosferi, ölkədəki iqtisadi, sənaye və sair sahələrdə yatırım edilməsi üçün yaradılmış şərait və imkanları əhatə edir. İnvestisiya atmosferinin sürətli inkişafı və möhkəmlənməsi, ölkəni xarici investorlar üçün cazibədar və səmərəli bir məkan halına gətirir. Aşağıda, Azərbaycanın xarici ticarətinə təsir edən investisiya atmosferini əhatə edən amillər təsvir edilir:

İnvestisiya Qanunvericiliyi və Təhlükəsizliyi: Azərbaycanın iqtisadiyyatında qeyri-neft sektorunda investisiyaların artırılması üçün çeşidli qanunvericilik və təşkilatlandırma tədbirləri görülmüşdür. İnvestorlar üçün təhlükəsiz və şəffaf investisiya şəraitinin yaradılması, ölkəyə yatırım etmək marağını artırır.

İnfrastruktur Təşkilatı: Təkcə ticarət üçün deyil, həm də iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində investisiya layihələri üçün lazım olan infrastrukturun möhkəmləndirilməsini, hava limanları, dəmir yolları, dəniz limanları və digər nəqliyyat və kommunikasiya infrastrukturunun sürətli və səmərəli şəkildə inkişaf etdirilməsini nəzərdə tutur.

İqtisadi Sabitlik və Rəqabətli Biznes Sahəsi: Ölkədə iqtisadi sabilliyin qorunması və müstəqil bir biznes sahəsinin mövcudluğu, xarici investorlar üçün əmin və maraqlı bir məkan təmin edir. Effektiv bir vergi sistemi, investisiya layihələrinə və xarici investorlara vergi imtiyazları təqdim etmək, ölkəni digər ölkələr arasında konkurent məkan edir.

İqtisadi Diversifikasiya və İnnovasiyalar: Azərbaycanın iqtisadiyyatının diversifikasiya edilməsi və innovativ sahələrdə təkmilləşdirilməsi, xarici investorlar üçün yeni və perspektiv layihələrin mövcudluğunu nümayiş etdirir. İntestisiyaların energetika, texnologiya, tədqiqat və inkişaf, təhsil və sair sahələrdə diversifikasiya edilməsi, ölkənin inkişafını diversifikasiya etməyə kömək edir.

Beynəlxalq Təmaslar və Ticarət Sahəsində İttifaqlar: Ölkənin beynəlxalq iqtisadi ittifaqlara üzv olması, xarici ticarət əməliyyatlarının və layihələrinin beynəlxalq şəbəkələr üzərindən sürətli şəkildə həyata keçirilməsinə kömək edir [4].

7. Dövlət Təşkilatları və İqtisadi Siyasət: Xarici ticarəti dəstəkləyən effektiv dövlət təşkilatları, təşkilatların keyfiyyətli xidmətləri və təhlükəsizliyi, ölkənin xarici ticarət əməliyyatlarının inkişafında kritik rol oynayır. Həmçinin, iqtisadi siyasətin düzgün təyin edilməsi və implementasiyası, müstəqil ticarətin artırılmasına nail olmaq üçün əhəmiyyətlidir. Aşağıda, dövlət təşkilatlarının və iqtisadi siyasətin Azərbaycanın xarici ticarətinə təsir edən bəzi əsas amilləri təsvir edilir:

Dövlət Təşkilatlarının Strukturu və Performansı: Dövlət təşkilatlarının strukturu, effektiv maliyyə idarəetməsi, gömrük və ticarət nəzarəti kimi sahələrdəki performans, xarici ticarət əməliyyatlarının sürətlə və şəffallıqla həyata keçirilməsinə təsir edir. Dövlət təşkilatlarının layihələrinin sürətli icrası, ticarət əlaqələrinin asan və sürətli şəkildə həyata keçirilməsinə kömək edir.

İqtisadi Siyasət və Ticarət Qanunvericiliyi: Dövlət tərəfindən təyin edilən iqtisadi siyasət və ticarət qanunvericiliyi, xarici ticarət sahəsində ölkənin məqsədlərinə nail olmaq və beynəlxalq standartlara uyğun hərəkət etmək üçün təşkil edilmişdir. Ticarət əlaqələrini tənzimləmək və müvafiq ticarət sazişi və qanunvericilikləri təmin etmək, ölkəni beynəlxalq bazarlarda rahat şəkildə fəaliyyət göstərməyə hazırlayır.

İqtisadi Diversifikasiya və Yenilikçilik: Dövlət təşkilatları, ölkəni iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində diversifikasiya etməyə və yenilikçilik təşviq etməyə nail olmaq üçün strategiyalar hazırlayır. İntestisiya layihələri və təşəbbüslər vasitəsilə, ölkə özünü energetika, texnologiya, tədqiqat və inkişaf sahələrində böyük potensiala malik bir region kimi təqdim edir.

Maliyyə Təminatı və İntestisiya Təşviqi: Dövlət, xarici ticarətin inkişafına təkən yaratmaq üçün müxtəlif sahələrdə inkişaf layihələrini və investisiya təşəbbüslərini

maliyyələşdirir. Maliyyə təşkilatlarının effektiv işləməsi və dövlət tərəfindən təmin edilən maliyyə və kreditlər, ölkədə iş sahələrinin inkişafını stimullaşdırır.

Beynəlxalq Əməkdaşlıq və İqtisadi İttifaqlar: Dövlət təşkilatları, ölkəni beynəlxalq iqtisadi ittifaqlar və regional təşkilatlar üçün əlverişli bir ticarət məkanı kimi təqdim etmək üçün fəaliyyət göstərir. Mövcud iqtisadi ittifaqlara üzvlük, Azərbaycanın xarici ticarətini gücləndirir, region və dünya bazarlarında möhkəm mövqe qazanmağa kömək edir.

8. Beynəlxalq Əməkdaşlıq və Tərəfdaşlıq: Azərbaycan region və beynəlxalq platformalarda müstəqil ticarətin inkişafını dəstəkləmək üçün müxtəlif ölkələrlə və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir. Bu əməkdaşlıqlar, yeni ticarət əlaqələrinin qurulmasında və mövcud olanların gücləndirilməsinə kömək edir.

Beynəlxalq əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq, Azərbaycanın xarici ticarətinə təsir edən əsas amillərdən biridir və bu ölkənin beynəlxalq ticarət və iqtisadiyyat sahəsində irəliləməsinin əsasını təşkil edir. Aşağıda, bu amilin əhəmiyyətli bəzi aspektləri təsvir edilir:

Beynəlxalq Ticarət Tərəfdaşlığı: Azərbaycan, müxtəlif ölkələrlə etibarlı və kölgələnməyən ticarət tərəfdaşlığı müqavilələri bağlamağa nail olaraq, beynəlxalq ticarətini dəstəkləyir. Bu müqavilələr, ölkələr arasında ticarəti asanlaşdırmağa, gömrük tariflərini azaltmağa və müştərilər üçün daha sürətli və effektiv ticarət şərtlərini yaratmağa kömək edir.

Beynəlxalq İnvestisiya və Kapital Axını: Azərbaycan, beynəlxalq investorların ölkəyə gəlməsini təşviq edən investisiya rejimləri və müstəqil iqtisadi zonalar tətbiq edir. İnvestorların ölkəyə daha çox vəsait gətirməsi, yeni texnologiyaların tətbiq olunması və sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi beynəlxalq ticarətin inkişafına böyük təsir göstərir.

Beynəlxalq İqtisadi İttifaqlar: Ölkə, beynəlxalq iqtisadi ittifaqlara üzv olaraq, bir sıra əhəmiyyətli ticarət sazişləri bağlayaraq region və dünya bazarlarına daha asan giriş imkanları əldə edir. İqtisadi ittifaqlar, ölkə üçün bölgədə və dünyada daha böyük bir səmt sahibi olmağa və iqtisadiyyatının rekord vəziyyətini gücləndirməyə kömək edir.

Beynəlxalq Əlaqələrin Təkmilləşdirilməsi: Ölkə, diplomatiya və beynəlxalq əlaqələr sahəsində inkişaf etmiş strateji əməkdaşlıq və siyasi münasibətlər vasitəsilə xarici ticarət əməliyyatlarını daha sürətli və effektiv həyata keçirir. Beynəlxalq əlaqələrin təkmilləşdirilməsi, ölkənin region və dünya bazarlarında öz mövqeyini gücləndirməyə və daha çox ticarət əməliyyatı həyata keçirməyə kömək edir.

9. Texnologiya və İnnovasiya: Texnologiya və innovasiya xarici ticarətin inkişafında əsas faktorlardan biridir. İnformasiya texnologiyaları, kommunikasiya və təhlükəsizlik, ölkənin beynəlxalq bazarlarda daha rəqabətqabiliyyətli olmasına imkan verir. Texnologiya və innovasiya, Azərbaycanın xarici ticarətində kritik əhəmiyyətə malikdir və bu sahədəki inkişaf, ölkəni müstəqil və sürətli inkişaf edən bir iqtisadi təşkilat kimi dünya bazarlarında mövqeyini gücləndirməyə kömək edir. Aşağıda texnologiya və innovasiyanın Azərbaycanın xarici ticarətinə təsir edən amillər olaraq necə fəaliyyət göstərdiyi ətraflı şəkildə təsvir edilir:

Yüksək keyfiyyətli məhsulların istehsalı: Texnologiya və innovasiya, Azərbaycanın müxtəlif sahələrdə yüksək keyfiyyətli məhsulların istehsalında və texnologiya tətbiqində daha müstəqil və yaxşı bir mövqə əldə etməsinə kömək edir. İnnovativ texnologiyalar, öz istehsal proseslərini sürətli və effektiv şəkildə inkişaf etdirməyə imkan verir.

Texnoloji Tədqiqatların İntegrasiyası: Texnoloji tədqiqatların müstəqil iqtisadiyyat sahələrinə və sektorlarına müvafiq şəkildə integrasiya edilməsi, Azərbaycanın xarici ticarətində müstəqil və effektiv bir rəqabət avantajı yaratmağa kömək edir. Müstəqil sahələr texnologiya ilə inkişaf etdikcə, ölkə öz innovativ məhsullarını dünya bazarlarında təqdim etməyə daha yaxşı qabiliyyət əldə edir.

Təhlükəsizlik və Standartlar: Texnologiya, ölkənin məhsullarının və xidmətlərinin beynəlxalq standartlara cavab verdiyini və təhlükəsizlik təmin etmək üçün ən müasir və etibarlı texniki həllər təklif etmək imkanını yaradır. Dünya standartlarına cavab vermək, Azərbaycanın xarici ticarətində tərəfdaşlar arasında etibarlılığını artırmağa və yeni bazarlarda yer almağa imkan verir.

Araşdırma və İnkişaf Layihələri: Azərbaycan, texnologiya və innovasiya sahəsində yeni araşdırma və inkişaf layihələri təşkil edir. Bu layihələr, yeni məhsulların yaradılması, fərqli sahələrdə innovativ həllər axtarışı, yeni texnologiyaların tətbiqi və hətta beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı üçün əhəmiyyətli bir rola malikdir.

Nəticə. Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinin inkişafı üçün əsas amillər ölkənin dünya iqtisadiyyatına daha sürətli və effektiv şəkildə integrasiya etməsini və beynəlxalq ticarətdə daha rəqabətqabiliyyətli olmasını təmin edir. Beynəlxalq ticarət siyasəti, Azərbaycanın müstəqil ticarət əlaqələrini təmin etməsi və dünya bazarlarında özünü daha effektiv şəkildə təqdim etməsi üçün əhəmiyyətlidir. Bu amillər, Azərbaycanın xarici ticarət əməliyyatlarında artım və sürətli inkişafın davam etməsinin əsasını təşkil edir.

Ədəbiyyat

1. Allahverdiyeva S. (2022), Foreign trade relations in Azerbaijan at the level of modern requirements. Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities, Vol.9, No.2.
2. Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyi. <https://minenergy.gov.az/az>
3. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. <https://www.economy.gov.az/az>
4. Azərbaycan Respublikası İxracın və Investisiyaların Təşviqi Agentliyi (AZPROMO). <https://azpromo.az/az>
5. İmrani Z., Jafarov S. (2022), The current state of foreign trade relations of the Republic of Azerbaijan. 7th International Conference EMI Entrepreneurship & Social Sciences Congress, Vol.1, Tashkent: Uzbekistan.
6. Rəhimova A. (2018), Ölkənin xarici ticarət əlaqələrinin mövcud vəziyyəti və perspektiv inkişaf istiqamətləri. İpək Yolu Jurnalı, No.1, 119-128.